

Derde voortgangsrapportage

Periode 3e kwartaal 2021 tot en met 2e kwartaal 2022

Regio Deal
**Natuurinclusieve
Landbouw**

Samen werk maken van een vitaal Platteland in Noord-Nederland

Regio Deal
**Natuurinclusieve
Landbouw**

Derde voortgangsrapportage

Periode 3e kwartaal 2021 tot en met 2e kwartaal 2022

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Voortgang per pijler	7
	PIJLER 1 Gebiedsgerichte aanpak natuurinclusieve landbouw	8
	PIJLER 2 Ontwikkelen kennis en instrumentarium natuurinclusieve landbouw	17
	PIJLER 3 Netwerk en communicatie	20
3	Financiën	24

Voorwoord

Gedeputeerde Johan Hamster, provincie Groningen

Voor veel agrariërs is het een lastige, onzekere tijd. Ondanks dat zien we veel energie in de sector om bijvoorbeeld met vergroening en kringlooplandbouw aan de slag te gaan. In balans met de omgeving, met een gezonde bodem als basis. In de Regio Deal zijn nu veel projecten in uitvoering. In Westerwolde doen zetmeelaardappeltelers een proef om kunstmest te vervangen door groenbemesters, aangevuld met dierlijke mest en digestaat. En wordt er geëxperimenteerd met groene, natuurlijke middelen tegen aardappelmoehheid. Akkerbouwers en melkveehouders in onze provincie werken samen aan een proef met erwten die geteeld worden voor de melkveehouder, ter vervanging van soja (dat van ver moet komen). En bij Midwolder Bouwtten wordt op een akkergebied van 60 hectare gewerkt aan herstel van de biodiversiteit via een ruimere vruchtwisseling. Hier wordt ook geëxperimenteerd met akkerranden en de laatste ontwikkeling is dat hier dit jaar een permanente akkerrand wordt aangelegd. Stuk voor stuk mooie voorbeelden van de kracht van de sector die meebeweegt met de tijd en die daarmee toewerkt naar een meer natuurinclusieve landbouw.

Gedeputeerde Klaas Fokkinga, provincie Fryslân

De Regio Deal is volop in uitvoering. Ook in Fryslân. En dit heeft al een paar mooie resultaten opgeleverd. Denk hierbij aan het project Grondcoöperatie Rijkdom in Ferwâlde.

Doordat deze coöperatie met particuliere middelen (via gedeeld eigendom) helpt de grondfinanciering van de agrariër omlaag te brengen, wordt het mogelijk afspraken te maken over een rendabel extensief beheer. Het eerste project is van start en de komende periode wordt dit instrument ingezet om verschillende maatschappelijke opgaven op het agrarisch areaal kansrijk in te passen in de bedrijfsvoering van de agrariërs. Het is interessant om te kijken of deze oplossing ook op andere plekken uitgetest kan worden.

Daarnaast is in september 2021 met toenmalig minister Schouten de overeenkomst op Schiermonnikoog ondertekend. Zeven boeren op het eiland extensiveren door vrijwillig een flink deel van hun koeien in te leveren. Om dat verlies te compenseren, zijn deze boeren een eigen zuivelcoöperatie begonnen. Een mooi initiatief 'fan ûnderop' dat nu mede vanuit de Regio Deal wordt ondersteund. De komende periode blijft de focus op de concretisering van de verschillende experimenten en gebiedsinitiatieven. Daarnaast wordt bekeken hoe de verschillende gebieden ook van elkaar kunnen leren. Ook het kennisconsortium helpt hierbij. Op die manier werken overheid, ondernemers en onderzoek/onderwijs actief en concreet samen en zetten we maximaal in om zo het effect van de Regio Deal te vergroten.

Gedeputeerde Henk Jumelet, provincie Drenthe

Van elkaar leren, kennis delen en verbindingen leggen is een belangrijk onderdeel van de Regio Deal. Een mooi voorbeeld waar dit het afgelopen jaar tot uiting kwam, was de start in zeven deelgebieden op het Drents Plateau. Hier werken boeren, gebiedspartijen en het kennisconsortium letterlijk aan de keukentafel samen aan het verbeteren van de biodiversiteit en de kwaliteit van het landschap. Dat vergt anders kijken naar het combineren van functies en naar natuurinclusief boeren: met aandacht voor een gezonde bodem, biodiversiteit én voldoende verdienvermogen voor de boer. Zo wordt op het Drents Plateau geëxperimenteerd om de teelt van boekweit een plek te geven in het bouwplan. Ik vind het bewonderenswaardig om te zien dat er in zo'n korte tijd zoveel energie in deze projecten is gestoken en dat er samen met de boeren goede plannen zijn gemaakt. Niet voor niets noemen we Noord-Nederland de proeftuin voor boeren met de natuur!

Achterste Diep
Hunze en Aa's

1. Inleiding

De ontwikkeling van de landbouw heeft vanaf het midden van de vorige eeuw in het teken gestaan van schaalvergroting, intensivering en het produceren tegen zo laag mogelijke kosten. Dit heeft enerzijds geleid tot een sterke op export gerichte agrarische sector en goedkoop voedsel. Tegelijkertijd staan mede door deze wijze van produceren de landschappelijke kwaliteit, biodiversiteit en kwaliteit van bodem en water onder druk. Daarnaast is er een klimaatopgave waar onder meer voor de landbouw een opgave ligt. Kortom we lopen tegen de grenzen van het systeem aan.

Samen stappen zetten naar een natuurinclusieve landbouw

De landbouw en het platteland staan hierdoor voor complexe opgaven rond stikstof, water en klimaat. Een complexe transitie waarbij besef nodig is dat een veelheid aan partijen nodig is om een systeem te veranderen dat in zeventig jaren is opgebouwd. Deze transitie kost tijd. Samenwerking en wederzijds begrip tussen boeren, ketenpartijen, banken, consumenten, burgers, kennis- en onderwijsinstellingen en overheden is nodig om vooruit te komen. De inzet op natuurinclusieve landbouw is hierbij een route om oplossingen te vinden. Via de Regio Deal dragen we bij aan deze complexe opgave. In de uitvoering van de Deal merken we de onzekerheid die deze complexe opgave met zich meebrengt. Dit speelt in versterkte mate na het verschijnen van de kaart met richtinggevende emissiereductiedoelstellingen in gebieden. In de uitvoering zal blijken in hoeverre dit de uitvoering van de Regio Deal het komende jaar zal beïnvloeden.

Veel boeren zien de noodzaak om te veranderen. De vraag die zij daarbij hebben is hoe. Een terugkerend onderwerp daarbij is het verdienvermogen van boeren dat essentieel is voor het toekomstperspectief voor boeren. Binnen dit krachtenveld werkt de Regio Deal samen met gebiedspartijen aan kennis, instrumenten en pilots om de boeren die willen veranderen daarvoor ook handelingsperspectief te bieden.

Verlenging van de looptijd

De Regio Deal is in 2020 gestart met het opstellen van streefbeelden en actieplannen in acht gebieden en met de uitvoering van voorloperprojecten om kennis en inspiratie op te doen. Voor de aanpak in de Regio Deal met ontwikkeltrajecten waar veel partijen bij betrokken zijn, zijn fysieke ontmoetingen en interactie noodzaak. Hoewel in de gebieden flexibel is geacteerd tijdens de lockdowns door Corona en er nieuwe overlegvormen zijn ontwikkeld, zijn de processen vertraagd. Daarnaast hebben de hierboven benoemde opgaven voor de landbouw en het landelijk gebied een doorwerking op de (snelheid van de) uitvoering. Dit zijn de voornaamste redenen dat aan het Rijk is gevraagd om de looptijd van de Regio Deal met een jaar te verlengen tot en met 2024. Dit verzoek is toegekend. Deze verlenging maakt het mogelijk om meer tijd te nemen voor de gezamenlijke ontwikkeling en meerjarige uitvoering van projecten.

In het kort

De Regio Deal bestaat uit drie onderling samenhangende en elkaar versterkende pijlers:

Pijler 1: Gebiedsgerichte aanpak natuurinclusieve landbouw

Pijler 2: Kennis en instrumentarium

Pijler 3: Netwerk en communicatie

Het doel is om met een gebiedsgerichte aanpak in acht gebieden te werken aan natuurinclusieve landbouw waarbij kennis en instrumenten worden ontwikkeld en toegepast en noordelijk wordt geleerd van elkaar. De acht gebieden verschillen qua grondsoort, soort landbouw en cultuur. Per gebied zijn met inbreng van gebiedspartijen een streefbeeld en actieplan opgesteld op basis waarvan de uitvoering plaatsvindt. De werkwijze via acht gebieden levert verschillende aanpakken op waardoor een proeftuin ontstaat om zowel noordelijk als nationaal van elkaar te leren.

2. Voortgang

In dit hoofdstuk wordt voor de drie pijlers de inhoudelijke voortgang geschetst waarbij het accent ligt op de voortgang die is geboekt in de periode medio 2021 tot en met medio 2022. In de uitvoering is er een onderscheid tussen kleinschalige projecten die snel tot uitvoering kunnen komen en wat complexere (gebieds)projecten met meerdere partners. Daarvoor is vaak een langer proces van projectontwikkeling nodig. De uitvoering het afgelopen jaar kent zowel kleinschalige als wat complexere projecten. Voor veel projecten geldt dat de uitvoering vaak meerdere jaren beslaat.

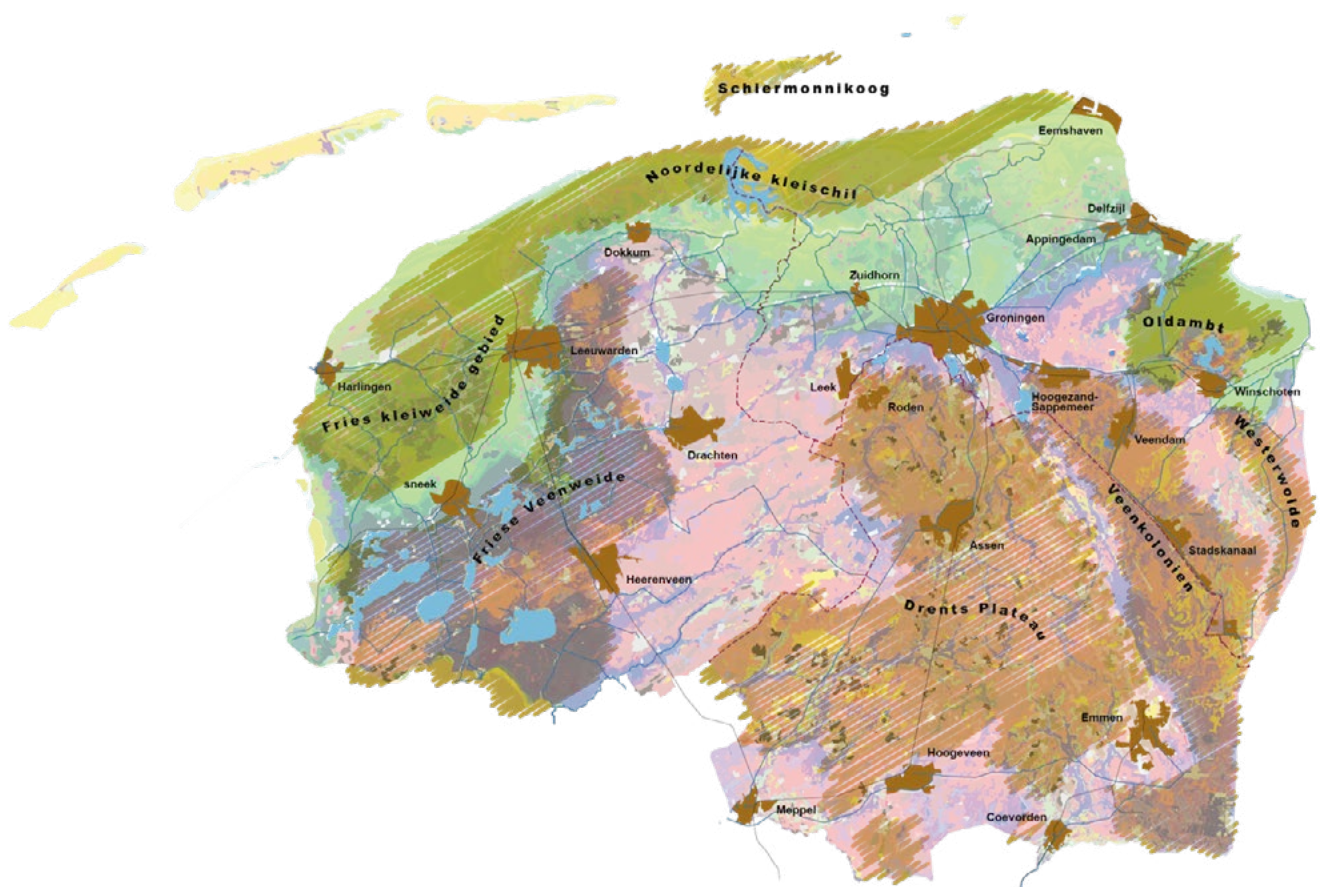
PIJLER 1:

Gebiedsgerichte aanpak natuurinclusieve landbouw

Wat is het doel?

Doel van de gebiedsgerichte aanpak is om elke grondgebruiker in de acht gebieden in Noord-Nederland, een handelingsperspectief te bieden om invulling te geven aan natuurinclusieve landbouw die past in de gebiedsspecifieke situatie.

Gebiedskaart Noord-Nederland

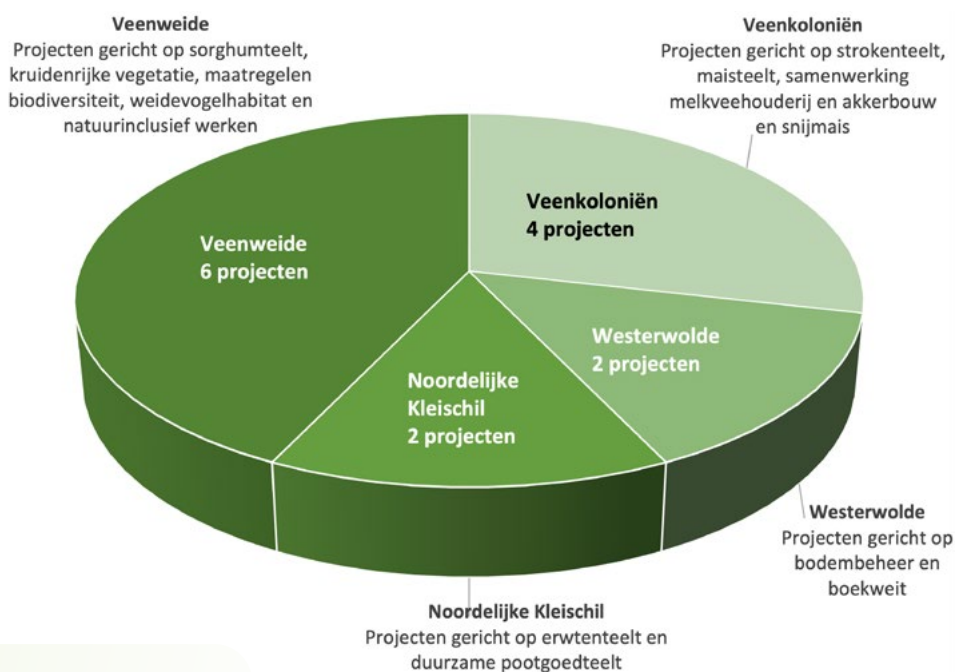
Wat is er gedaan?

Uitvoering streefbeelden en actieplannen - boerenexperimenten

Van alle gebieden zijn in 2020 streefbeelden en actieplannen opgesteld. Deze zijn nu in uitvoering. Als vertrekpunt hiervoor is het kwaliteitsbeeld van de AgroAgenda gebruikt: Topvoedsel uit een rijk landschap. Hierin zijn kernkwaliteiten benoemd waar de partners van de AgroAgenda samen naar streven. Deze zijn gericht op een vitaal platteland met een vitale natuur, een sterke agrarische sector, een rijk cultuurlandschap, schone lucht en water. De plannen richten zich zowel op de landbouw (verruimen van het bouwplan, opzetten van kringlopen en het verbeteren van de bodem) als op het landschap (groen-blauwe dooradering). Ook het verzachten van de overgang tussen natuur en landbouw komt in een aantal gebieden terug.

Subsidieregeling voor boerenexperimenten

Het afgelopen jaar is in vijf van de acht gebieden een subsidieregeling voor boerenexperimenten opengesteld. Deze regeling is voor vernieuwende ideeën van boeren in de Veenkoloniën, Westerwolde, Oldambt, noordelijke Kleischil en de Friese Veenweide (en vanaf augustus 2022 ook voor de Friese Kleiweide). Met deze laagdrempelige regeling faciliteren we boeren met experimenten waar samenwerking en vernieuwing belangrijke randvoorwaarden zijn. Inmiddels is aan 14 experimenten een subsidie toegekend, waarbij in totaal circa 40 grondgebruikers direct betrokken zijn en circa 200 boeren zich hebben laten informeren over de uitvoering (o.a. door het bijwonen van velddemonstraties). De experimenten zijn hiermee een voorbeeld voor andere boeren.

AKKERBOUWER JAAP DUN UIT MUSSELKANAAL:

“DEZE SUBSIDIE HEEFT MIJ GEHOLPEN OM TE
EXPERIMENTEREN IN GEWASSEN MET STROKENTEELT
EN DE OPGEDANE KENNIS UIT TE WISSELEN
MET COLLEGA-AGRARIËRS”

Hierna worden per gebied de belangrijkste initiatieven die zijn gestart toegelicht

Veenkoloniën, Westerwolde en Oldambt

Vanuit de bestaande bestuurlijke samenwerking Agenda voor de Veenkoloniën vindt uitvoering in deze drie gebieden plaats. De streefbeelden en actieplannen zijn ook in één gezamenlijk proces tot stand gekomen.

Groen-blaue dooradering

Samen met gebiedspartners wordt gewerkt aan groen-blaue dooradering. Dit is een netwerk van half-natuurlijke landschapselementen die het landelijk gebied doorsnijden, zoals houtwallen, bomenrijen, dijken en wegbermen. In 2022 is een kader voor de ontwikkeling van de groenblauwe dooradering ontwikkeld en is een eerste pilot gestart. De pilot is gericht op (het beheer van) bermen, slootranden, overhoeken en akkerranden. Een integrale aanpak is daarbij wezenlijk. Het delen van kennis, o.a. over ecologisch sloot- en bermbeheer, het uitvoeren van praktijkmaatregelen met akkerbouwers en samenwerking staat hierin centraal.

Gebiedsproces Achterste Diep

In 2021 is in het gebied langs het Achterste Diep een start gemaakt met het verkennen van nieuwe manieren van landbouw. Er zijn met boeren keukentafelgesprekken gevoerd over de opgave om water langer in het gebied te houden door het Achterste Diep te laten meanderen. Deze veranderende loop heeft consequenties voor de gronden langs het diep. Een unieke gelegenheid om samen met boeren maatregelen te nemen voor natuurinclusieve landbouw en dit te monitoren.

In 2022 is gestart met het uitvoeren van natuurinclusieve maatregelen, waarbij het Kennisconsortium van de Regio Deal nauw betrokken is.

Pagediep

In het gebied langs het Pagediep is begin 2022 een verkenning gestart gericht op een mogelijk gebiedsproces waarin de maatschappelijke opgaven in dit gebied met elkaar worden gecombineerd.

De eerste gesprekken met eigenaren van gronden, veelal landbouwers, zijn inmiddels begonnen. De optie voor natuurinclusieve landbouw in het Pagediep, in navolging van het Achterste Diep, wordt in samenwerking met boeren, gemeente Stadskanaal, Staatsbosbeheer, provincie Groningen en het Waterschap Hunze en Aa's hierin meegenomen. Uit deze verkenning zal de kansrijkheid voor een gebiedsproces en draagvlak bij boeren voor uitvoering blijken.

Studiegroep regeneratieve landbouw

Een studiegroep van zes telers is in 2022 gestart met onderzoeken gericht op regeneratieve landbouw. Voor een periode van drie jaar wordt onder begeleiding onderzoek gedaan naar de bodemgezondheid en het optimaal gebruik maken van kringloopmogelijkheden.

Midwolder Bouwten

Midwolder Bouwten

Op een akkergebied van 60 hectare naast de Ennemaborg in Midwolda wordt een aantal natuurinclusieve maatregelen getest rondom een gezonde bodem en het herstel van biodiversiteit. Het project duurt in totaal zes jaar, waarvoor meer dan zes kilometer bloemranden is aangelegd. Er wordt bemest met ruige stalmest, er worden minder gewasbestrijdingsmiddelen gebruikt en er wordt niet geploegd. In de winter blijven de stoppelvelden staan. Deze maatregelen bieden kansen voor natuur en boer. Insecten en bodemdieren helpen plaagbestrijding en zorgen voor een betere productie. Bodemleven verbetert, akkervogels keren terug. Bloemen trekken wilde bijen en vlinders aan, in de winterse stoppelvelden vinden reeën en hazen dekking en voedsel.

Westeresch

In het project ESsentie werken pachters, werkgroep Grauwe Kiekendief, de Rijksuniversiteit Groningen, Staatbosbeheer en de provincie Groningen samen aan natuurinclusieve landbouw. Het is hiermee een voorloperproject binnen de Regio Deal. Het project moet een voorbeeld zijn om methoden te ontdekken om het Groninger platteland goed te beheren. Dit moet leiden tot een mooi authentiek landschap en een rijke biodiversiteit met een economisch gezonde landbouw, die hoogwaardige producten levert. Op de 40 akkers groeien allerlei gewassen, zoals boekweit en bonen. De stroken vogelakker staan vol bloemen en grassen. De bloeiende akkers zijn aantrekkelijk voor vlinders, bijen en andere insecten. Onderzoekers van de Rijksuniversiteit inventariseren elk jaar de insecten, broedvogels en planten. Zo wordt in de gaten gehouden hoe het gebied zich ontwikkelt.

Onkruidbeheersing in akkerranden

In 2022 is in het Oldambt gestart met een onderzoek bij de proefboerderij SPNA Ebelsheerd naar onkruidbeheersing in akkerranden. Hiervoor zijn meerjarige stroken en meerdere mengsels aangelegd. Drie jaar lang wordt gericht onderzoek gedaan om de akkerbouw een duurzaam perspectief voor het werken met akkerranden te bieden. In navolging hiervan wordt een proef gestart bij de Proefboerderij in Valthermond van de WUR, waar over een traject in 40 verschillende veldjes diverse zaaisels en manieren van beheer worden getest.

Meer zicht op de bodem

Meer zicht op de bodem

In het Oldambt werken zeven boeren onder begeleiding van een bodemdeskundige samen in het project 'Meer zicht op de bodem'. De boeren leren van elkaar, door bodembeoordelingen en waarnemingen samen door te nemen. Zo worden ze expert van hun eigen bodem.

Korte ketens

Voor Westerwolde en Oldambt heeft een onderzoek plaatsgevonden op het vlak van korte ketens. Vanuit de vraag 'hoe krijgen we lokale teelt op de lokale borden' is veel in kaart gebracht. Een verkenning van wensen en mogelijkheden leidt vervolgens tot nieuwe initiatieven. Eén van de initiatieven is de Groene Winkelkar (zie pijler 3 netwerk en communicatie).

Noordelijke Kleischil

In de noordelijke Kleischil is een agrarisch kernteam actief. Dit kernteam, bestaande uit vertegenwoordigers van de agrarische collectieven Waadrâne, Westergo en Midden-Groningen, LTO-Noord, Fjildlab en een jonge agrariër, is betrokken bij de uitvoering van het streefbeeld en actieplan. Hiermee zitten boeren zelf aan het roer bij de overstap naar meer natuurinclusieve en klimaatbestendige landbouw.

Themalijn Bodem als basis: Leernetwerk Bodem

Vanaf begin 2022 werken groepen boeren met hulp van een deskundige, aan zelfgekozen thema's en onderwerpen die te maken hebben met het verbeteren van de bodemkwaliteit en het bodemleven. Dit netwerk bestaat uit vier groepen verdeeld over Groningen en Fryslân. In beide provincies zijn twee groepen aan de slag gegaan en zijn twee groepen in oprichting. Deze groepen experimenteren voor een periode van drie jaar

met het toepassen van groenbemesters in verschillende omstandigheden, meer eiwit van eigen land, het opbouwen van organische stof in de bodem en het verhogen van de bodemvitaliteit ter vermindering van plaaginsecten. Van alle experimenten worden velddemo's georganiseerd zodat ook andere boeren, erfbetreders en geïnteresseerden de (tussentijdse) resultaten en ervaringen kunnen zien en horen.

[Zie de reportage van Omrop Fryslân](#)

Themalijn Toekomstbestendige bedrijven: Kringloopcoöperatie

Boeren in het Groningse deel van de Kleischil willen werk maken van gezonde landbouw-bodems en het meer regionaal sluiten van kringlopen. Het agrarisch collectief Midden Groningen is samen met agrariërs een project gestart, waarin onderzocht wordt of kringlooplandbouw kansrijk is. Doel is de agrarische bedrijven klaar te maken voor de toekomst. Het project bevindt zich nu in een verkennende fase. Agrariërs uit de regio vormen een boerendenk-tank binnen het project. In Fryslân vindt een vergelijkbaar initiatief plaats: Agricycling. Beide initiatieven stemmen onderling af. Er zijn gezamenlijke kennisvragen benoemd waar in de aankomende periode onderzoek naar gedaan wordt.

Themalijn biodivers en aantrekkelijk landschap

Groen-blauw netwerk

Naast de themalijnen bodem en kringloop die primair gericht zijn op de boeren richt deze themalijn zich in eerste instantie op de overheden. Boeren en overheden werken zo gezamenlijk via verschillende lijnen aan een natuurinclusievere landbouw en platteland. In de periode najaar 2021 tot voorjaar 2022 hebben bijeenkomsten met gemeenten en waterschappen in de noordelijke Kleischil plaatsgevonden. Partijen zien de meerwaarde van een robuust groen-blauw netwerk en gaan hier samen met de Regio Deal mee aan de slag. Er ligt een basis voor een gezamenlijk plan om een robuust groen-blauw netwerk te realiseren.

Akkerranden

In de duurzame landbouw hebben akkerranden meerdere functies. Ze zijn onder andere belangrijk om de biodiversiteit te verhogen en op een natuurlijke manier plaaginsecten te bestrijden. Hierdoor kunnen chemische middelen worden afgebouwd. Ook helpen de akkerranden als bufferzones tegen de afspoeling van deze middelen. Boeren in het noordelijk kustgebied ervaren soms echter wisselende successen bij het beheer ervan. Samen met The Potato Valley en collectieven Waadrâne en Midden Groningen ontwikkelen ze hiervoor een aanpak. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de uitkomsten van de interviews die zijn gehouden onder een aantal leden van de collectieven.

Kleiweide

De aanpak in het Friese Kleiweidegebied kenmerkt zich door een integrale aanpak, waarbij samenwerking met boeren, natuurorganisaties en vele andere betrokkenen leidt tot de eerste stappen in de omslag richting natuurinclusieve landbouw. Focus ligt hier vooral op vier gebieden binnen de Kleiweide waar al energie en bereidheid zit om aan de transitie naar een meer natuurinclusief platteland te werken. Vanuit de bestuurlijke samenwerking Greidhoeke Plus wordt de uitvoering van het streefbeeld en actieplan aangestuurd. Hieronder wordt op deze vier gebieden ingegaan.

Baarderadiel

In dit gebied bleek grote behoefte aan regie op uitvoering in relatie tot de veelvoud aan opgaven. Om te bewaken dat aan de waardevolle rol van de stakeholders in het gebied, bepalend voor draagvlak, niet wordt getornd, is een “maatwerk advies” opgesteld door een externe adviseur. Resultaat daarvan is een (hulp) structuur en een werkplan. Afgelopen periode zijn enkele deelprojecten uitgevoerd die zich richten op biodiversiteit in bermen en op (boeren)erven en bescherming van de bestaande weidevogelpopulatie.

Baarderadiel

ANV Greidhoeke

De stichting Puur Greidhoeke is opgericht en werkt aan uitvoering van het streefbeeld en actieplan van dit deelgebied. De agrarische natuurvereniging en stichting ter promotie van Greidhoeke (B&B ondernemers) hebben zich verenigd in de nieuwe stichting. De wandel- en beleefroute waaraan wordt gewerkt draagt bij aan biodiversiteit in bermen en aangrenzende percelen van agrariërs.

Aanvankelijk werd ingezet op zaaien van mengsels die van oudsher groeiden.

Voortschrijdend inzicht maakt echter dat in samenwerking met de gemeente zaigoed wordt opgekweekt en in bermen wordt geplant. Hierdoor krijgen kruiden een voorsprong ten opzichte van de soorten die nog voorkomen. Voor de rijke kleigrond levert dit een mooier resultaat, dat bij de opening in het voorjaar van 2023 zichtbaar moet zijn.

Gouden Land

Langs het monumentale dijklichaam "Pingjumer Halsbân" zijn alle agrariërs betrokken bij het project dat voorziet in afgestemd beheer voor meer biodiversiteit op de dijk en in de percelen die er aan grenzen. Landschapsbeheer Friesland en Hogeschool Van Hall Larenstein werken samen met de lokale stakeholders.

Het project dat zich richt op aanbod van lokaal geproduceerd voedsel krijgt vorm, waarbij het enthousiasme van de jonge generatie agrariërs wordt gefaciliteerd door ervaring van het Netwerk Duurzame Dorpen.

Collectief Súdwestkust - grondinstrument Rijkdom

In dit gebied is het [grondinstrument Rijkdom](#) (zie ook pijler 2) geboren en ook de uitvoering ervan is in een eerste project bij Ferwoude opgepakt. In dit project wordt gewerkt aan extensivering van de landbouw en versterken van weidevogelgebieden door een gecombineerde inzet van een aantrekkelijke constructie voor financiering van grond via de grondcoöperatie Rijkdom aangevuld met een inrichtingssubsidie vanuit de Regio Deal en een landjarige beheervergoeding. Het agrarisch collectief werkt hiermee aan de uitbreiding van weidevogelgebieden.

Veenweide

Gebiedsprocessen Veenweide

Het provinciale Veenweideprogramma en de Regio Deal hebben de krachten gebundeld om stappen te zetten naar natuurinclusieve landbouw via een gebiedsgerichte aanpak: de Programmatische Aanpak Regio Deal NIL Veenweide Fryslân 2022-2024. Door keukentafelgesprekken en het ontwikkelen van nieuwe bedrijfssystemen via de methode van backcasting wordt gewerkt in de ontwikkelgebieden Aldeboarn-De Deelen, de Hege Warren en de kansrijke gebieden Grootte Veenpolder, Idzegea, Grouster Leechlân en Brekkenpolder. In de Hege Warren worden de mogelijkheden van een proefboerderij verkend.

Aldeboarn de Deelen

Aldeboarn De Deelen is een voorbeeldproject met een aanpak van onderop, waarbinnen een nieuw grondwaarderinginstrument samen met de betrokken boeren wordt ontwikkeld en in de praktijk getoetst. Verder wordt samen met boeren een menukaart ontwikkeld van beheermaatregelen met vergoedingen die passen bij Veenweide en hun bedrijfsvoering. Het plangebied is ongeveer 5.300 hectare met circa 68 bedrijven/grondgebruikers. In Aldeboarn De Deelen zijn o.a. onderzoeken uitgevoerd en waren er bijeenkomsten voor boeren en groepen. Zo vonden bijeenkomsten plaats met circa 20 boeren over de uitwerking van het weidevogelscenario en de koppeling met het Aanvalsplan Grutto. Ook was er een groepsbijeenkomst over landschapstypen en ontwikkelingsrichting met circa 20 ecologen.

Schiermonnikoog

In het streefbeeld Biodivers Schiermonnikoog 2030 ligt de nadruk op versterking van weidevogelgebieden, verbetering van de bodem, circulariteit van de landbouw, het in stand houden van biodiversiteit in de polder en de gebieden daarbuiten via overgangszones met oog voor het verdienvermogen van de boeren. Begin 2022 zijn thema's uitgewerkt in een actieplan, waarbij de thema's onderling nauw verbonden zijn. Boeren gaan met financiering vanuit de Regio Deal samen met overheden, natuurorganisaties en onderzoek/onderwijs werken aan:

- Bodem: o.a. waterhuishouding, bemesting, bewerking
- Strokenteelt/voedergewassen/kruidenrijk grasland: o.a. proefveldjes voor praktijkonderzoek
- Ganzen: onderzoek naar mogelijkheden om ganzendruk in de Banckspolder te verlagen.
- Kwelder/verbindingzones: extensievere beweiding voor meer biodiversiteit in flora en fauna.

Daarnaast spelen er op Schiermonnikoog ook andere lijnen die noodzakelijk zijn om de transitie te maken zoals een nieuw verdienmodel via o.a. een eigen zuivelfabriek. In oktober 2021 ondertekende Minister Schouten het plan hiervoor, waarvoor een provinciale subsidie is toegekend.

Verder loopt de uitvoering van de Regio Deal op Schiermonnikoog parallel aan het opstellen van een Provinciaal Projectbesluit (PPB). Hierin worden de gemaakte (stikstof)afspraken met de boeren op het eiland planologisch/juridisch geborgd. De gemeente staat er positief tegenover om het PPB op te nemen in het nieuwe bestemmingsplan. Daardoor is er eigenlijk minder sprake van een PPB, maar van een toegespitst en actueel bestemmingsplan. Daarnaast wordt een GLB Pilot uitgevoerd. Met deze pilot worden bedrijfsplannen uitgewerkt en maatregelen getest. Ook richt de GLB pilot zich op een uitwerking van het gebiedsplan op basis van de bedrijfsplannen, monitoringsplan en start van de uitvoering.

Drents Plateau

Duurzaam boeren belonen, ook voor akkerbouwers

De Regio Deal werkt nauw samen met Boer Burger Natuur Drenthe aan natuurinclusieve landbouw. In de aanpak 'Duurzaam boeren belonen, ook voor akkerbouwers' worden boeren beloond voor de resultaten die zij boeken in de verduurzaming van hun bedrijf. Dat gebeurt via Kritische Prestatie Indicatoren. De boeren bepalen zelf, op basis van hun vakmanschap, hoe zij die resultaten bereiken. In Drenthe bestaat al een beloningsregeling voor melkveehouders. Nieuw is dat straks ook akkerbouw- en gemengde bedrijven mee kunnen doen. De ambitie is om 250 melkveehouders/gemengde bedrijven én 250 akkerbouwers/gemengde bedrijven stappen te laten zetten naar natuurinclusieve landbouw. In deze aanpak wordt een verdieping gemaakt naar prestaties op het gebied van biodiversiteit en landschap. Ook wordt ingezet op het stapelen van beloningen samen met overheden en markt. De pilot is in 2022 gestart.

Samenwerking in zeven gebieden

In 2021 zijn twee aanjagers zeven geselecteerde gebieden in Drenthe ingegaan om samen met gebiedspartijen (boeren, gebiedscooperatie, Landschapsbeheer Drenthe, Terreinbeheerorganisaties) plannen te maken voor Natuurinclusieve landbouw. Het gaat om de gebieden *Esdorpenlandschap Norg en omgeving*, *Koekange – Ruinerwold*, *Weerdinge - Ees*, *Roden - Leekstermeer*, *Nijeveen - Kolderveen*, *Mantinge en Balinge - Oude Diep*, *Drentsche Aa*.

In het voorjaar van 2022 zijn de eerste projecten in onder andere Roden - Leekstermeer, Nijeveen – Kolderveen, Broekstreek - Oude Diep en Drentsche Aa gestart. In Roden – Leekstermeer gaat het bijvoorbeeld om verbetering van het coulisselandschap, meer plek voor boerenlandvogels en intensieve, onderlinge samenwerking. In Zuidwest Drenthe werken 40 boeren samen aan de thema's bodem, water en biodiversiteit. Dit doen ze onder meer met de aanleg van kruidenrijk gras en bloeiende akkerranden. In dit gebied is een project gestart om regeneratieve landbouw te stimuleren. Ook de overige gebieden zijn gestart, Weerdinge-Ees start waarschijnlijk dit najaar.

Verder is in juni 2022 een project gestart gericht op de herintroductie van boekweit in (een aantal van) bovenstaande gebieden. Boekweit verruimt de vruchtwisseling, heeft een goede uitwerking op bodemstructuur en bodemleven, draagt kwalitatief en kwantitatief bij aan een rijker insectenleven waaronder met name wilde bijen en draagt door een langdurige en uitbundige bloei bij aan een positieve beleving van het landschap. Het is één van de weinige gewassen die een erg lage inzet aan meststoffen vragen. Het gewas kan goed zonder inzet van gewasbeschermingsmiddelen geteeld worden. Bij de uitvoering wordt samengewerkt tussen telers en terreinbeheerorganisaties

Monitoring

De Regio Deal is gericht op leren en het delen van kennis om stappen te zetten in de transitie naar natuurinclusieve landbouw. Monitoring is daarom een belangrijk onderdeel van deze Regio Deal. Het Kennisconsortium adviseert de Regio Deal en stelt dat gezien de looptijd van de Deal en de beperkte middelen effectmonitoring op gebiedsniveau niet haalbaar is. Om op gebiedsniveau effecten te kunnen meten, die aanwijsbaar het gevolg zijn van de uitvoering, moeten er langjarige en massievere in het hele gebied maatregelen worden uitgevoerd. Op het niveau van (meerjarige) projecten kunnen de effecten wel gemonitord worden. Er wordt hierbij zoveel mogelijk gebruik gemaakt van indicatoren uit bestaande systemen, zoals de biodiversiteitsmonitoren voor de melkveehouderij en de akkerbouw en de indicatoren van het Deltaplan Biodiversiteitsherstel.

Een aantal voorbeelden hiervan zijn het pilotproject Achterste Diep waar in samenwerking met het Kennisconsortium monitoring is ontwikkeld gericht op ecologie (broedvogels, loopkevers, vlinders en libellen), bodem en landbouwkundige monitoring. Verder worden effecten gemonitord van de voorloperprojecten Westeresch en Midwolder Bouwtten. Omdat deze voorloperprojecten aan het begin van de Regio Deal zijn gestart kan hier over langere periode worden gemonitord en zijn daarom beter de resultaten aan te geven.

Naast het monitoren van projecten voert het Kennisconsortium procesmonitoring in de gebieden. Om het transitieproces naar een meer natuurinclusieve landbouw te versnellen is het nodig dat binnen gebieden samenwerkingsvormen ontstaan. Samenwerkingsvormen tussen verschillende grondgebruikers (boeren en landschaps- en natuurbeheerders) die leiden tot nieuwe handelingsperspectieven en andere manieren van boeren. De procesmonitoring ondersteunt dit proces. De verwachting is verder dat dit inzichten en leerervaringen oplevert die breder gedeeld kunnen worden binnen en buiten Noord-Nederland.

Student doet onderzoek naar insecten in akkerranden Midwolder Bouwtten en Westeresch

PIJLER 2: Ontwikkelen kennis en instrumentarium natuurinclusieve landbouw

Wat is het doel?

Het doel is om grondgebruikers ook in andere dan de gekozen 8 gebieden instrumenten, voorbeelden en handvatten te bieden om tot natuurinclusieve landbouw te komen. Veel van het bestaande instrumentarium (kennis, regelgeving, subsidie) is gericht op bedrijfsniveau en het produceren tegen zo laag mogelijke kosten. Het nieuwe instrumentarium moet zorgen voor het creëren van toegevoegde waarde voor ondernemers, de samenleving en voor de markten (landbouwproducten en diensten zoals landschaps- en natuurbeheer, schoon water). De inspanningen zijn aanvullend (en dus gebiedsoverstijgend) op de kennisontwikkeling en kennisdeling die in de eerste pijler vorm krijgen.

Wat is er gedaan?

Samenwerking met onderwijs- en kennisinstellingen

Vanuit de Regio Deal is er een unieke samenwerking met zeven kennisinstellingen opgezet. Dit Kennisconsortium bestaat uit twee universiteiten, van Hall Larenstein, Terra en Aeres vanuit het groene onderwijs, de Proefboerderij SPNA, Kadaster en leveren kennis voor vragen uit de acht gebieden. Ook adviseren ze over projecten en het monitoren van effecten. Ieder gebied heeft twee aanspreekpunten. Vanaf 2022 is het Kennisconsortium meer direct betrokken in projecten, met name in de fase van projectontwikkeling. Het Kennisconsortium kan hierdoor kennis eerder in het project inbrengen. Het afgelopen jaar heeft het Kennisconsortium o.a. een inhoudelijke bijdrage geleverd in het pilotproject Achterste Diep, het Leernetwerk Bodem in de noordelijke Kleischil, het ecologisch beheer van groen-blauwe dooradering en de Boerderij van Morgen in de Veenkoloniën. We leggen hiermee een basis om te leren en om Noord-Nederland als proeftuin te benutten.

Natuurinclusieve landbouw in het (groene) onderwijs

Het groene onderwijs speelt een belangrijke rol in de transitie van de landbouw. In 2021 en 2022 is vanuit het groene onderwijs vooral ingezet op het betrekken van studenten in projecten. MBO- en HBO-studenten hebben (onderzoeks-) projecten uitgevoerd. Ook krijgen deze studenten onderwijs in deze bedrijven op het gebied van natuurinclusieve landbouw.

Docenten van Terra, Aeres en Van Hall Larenstein woonden op 14 april 2022 een bijeenkomst over Natuurinclusieve Akkerbouw in het onderwijs bij. Bij Ecolana in Holwerd spraken circa 40 docenten over o.a. regeneratieve landbouw en biodiversiteit in de akkerbouw.

In 2022 (en daarna) wordt het onderwijs verder doorontwikkeld en geprofessionaliseerd, door o.a. lesmateriaal voor het MBO en HBO te ontwikkelen en docenten op het gebied van natuurinclusieve landbouw verder te scholen. Beoogde onderwerpen hiervoor zijn o.a. natuurinclusieve akkerbouw, samenwerking akkerbouw/veehouderij, stikstof in relatie tot natuurinclusieve landbouw, omgang met nieuwe predatoren en voedselbossen. Ook werkt het Kennisconsortium samen met practoraten en lectoraten en werken ze met representatieve voorbeeldbedrijven (demobedrijven).

Instrumenten

Grondinstrument

Met steun van de Regio Deal is als eerste stap een concept voor een vernieuwend grondinstrument (project Pijpkanaal) ontwikkeld in de Kleiweide. Een grondinstrument dat balans brengt tussen de ecologische en economische waarde van grond, waardoor boeren hun grondlasten verlagen en in staat zijn om maatschappelijke doelen te realiseren. Het afgelopen jaar is dit concept uitgewerkt naar de grondcoöperatie Rijkdom die dit instrument in de hele provincie Fryslân kan toepassen. De coöperatie verbindt boeren en private investeerders om samen grond aan te kopen. Landbouwgrond die natuurwaarde krijgt wordt niet afgewaardeerd, maar ecologisch opgewaardeerd. De coöperatie is op 18 mei 2022 officieel van start gegaan en is mede mogelijk dankzij financiële bijdragen van de Regio Deal, Rabobank en LTO. De eerste projecten starten in de Kleiweide, het gebied waar het bedacht en ontwikkeld is en waar mogelijkheden liggen om het te koppelen aan de doelen van het Aanvalsplan Grutto.

[Zie ook de reportage in Nieuwe Oogst](#)

BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw

Om de bijdrage van akkerbouwers aan de natuur te kunnen waarderen en belonen is een eenduidige manier van meten nodig. De BiodiversiteitsMonitor Akkerbouw helpt om deze prestaties meetbaar te maken en dient als beloning voor hun prestaties. De verwachting is dat eind 2022 een basis ligt voor de Biodiversiteitsmonitor. Met het bedrijfsleven vinden volop gesprekken plaats over mogelijke vormen van belonen. In 2023 starten enkele pilots waarmee een begin wordt gemaakt met het belonen van de inspanning van een akkerbouwer op het gebied van de biodiversiteit.

Binnen de Regio Deal is de afgelopen periode een pilot uitgevoerd in de Veenkoloniën naar praktische haalbaarheid van de Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw en KPI's. Binnen verschillende projecten, waarbij 20 boeren zijn betrokken, is data verzameld om te komen tot een berekening van KPI's. De resultaten hiervan worden meegenomen in de verdere ontwikkeling van de landelijke Biodiversiteitsmonitor Akkerbouw. Voor de laatste ontwikkelingen rondom de biodiversiteitsmonitor zie

<https://www.bo-akkerbouw.nl/kennis-en-innovatie/pps-biodiversiteitsmonitor-akkerbouw>

Kritische Prestatie Indicatoren - Kringloop

In de aanpak 'Duurzaam boeren belonen, ook voor akkerbouwers' worden boeren beloond voor de resultaten die zij boeken in de verduurzaming van hun bedrijf. Dat gebeurt via Kritische Prestatie Indicatoren. Voor meer informatie zie pijler 1 gebiedsgerichte aanpak, Drents Plateau.

Bedrijfssystemen

Naast het ontwikkelen van instrumenten ondersteunt de Regio Deal ook het ontwikkelen van nieuwe bedrijfssystemen voor zowel de akkerbouw als de melkveehouderij.

AgriFuture is een plan voor het akkerbouwsysteem van de toekomst in de noordelijke Kleischil, gericht op duurzaamheid, biodiversiteit en landschap. Met steun van de Regio Deal is hiervoor samen met boeren een ontwerp gemaakt. De financiering voor de langjarige uitvoering van dit plan is nog niet rond. In 2022 wordt hierop, als onderdeel van het gebiedsproces, ingezet, zodat gestart kan worden met de uitvoering in 2023.

Backcasting is een initiatief van de agrarische collectieven Groningen West, Groningen Midden, Waadrâne en It Lege Midden waarin 15 melkveehouders begeleid door Wageningen University & Research natuurinclusieve bedrijfssystemen voor de melkveehouderij ontwerpen. Passend bij de gebiedssituatie in de noordelijke Kleischil, Groningen-West en Veenweide zijn per gebied vier bedrijfssystemen ontworpen. In het najaar 2022/begin 2023 worden deze systemen uitgewerkt in bedrijfsplannen en randvoorwaarden. De ontwerpmethodologie Backcasting is ook elders toepasbaar.

[Ga naar artikel Backcasting van NoordZ](#)

PIJLER 3: Netwerk en communicatie

Wat is het doel?

Een transitie vraagt om een brede beweging in het hele gebied, zeker in Noord-Nederland waar zoals gezegd de landbouw heel bepalend is voor de leefomgeving (economie, samenleving). Het hoofddoel van deze pijler is om het huidige netwerk in de regio dat aan de lat staat voor de veel grotere (en langer dan de deal durende) transitie te benutten, te betrekken, te faciliteren én te versterken. Dat gebeurt onder meer door de Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw te verbinden met de Agro Agenda Noord-Nederland. Hierdoor wordt het eigenaarschap verbreed naar landbouworganisaties, ketenpartijen, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden. Zo kan worden geborgd dat ook na deze Regio Deal de samenwerkingspartners samen vorm blijven geven aan de benodigde transitie. Daarnaast kan deze Regio Deal inspirerend, faciliterend en daarmee aanjagend zijn voor anderen die ook stappen willen zetten in de transitie naar een meer natuurinclusieve landbouw.

Wat hebben we gedaan?

Netwerk

De Agro Agenda Noord-Nederland is het bestuurlijk netwerk op noordelijk niveau voor het landelijk gebied waar landbouw, verwerkende industrie, natuur- en terreinbeheerorganisaties, kennisinstellingen en overheden elkaar tegenkomen. Afstemming en informatie delen over de Regio Deal vindt plaats via reguliere vergaderingen. Verder waren er in samenwerking met de AgroAgenda twee netwerkbijeenkomsten: op 3 september 2021 en 11 maart 2022 in de Lawei in Drachten. Vanwege corona mochten er in maart 85 mensen aanwezig zijn. Thema was 'Van visie naar realisatie in de praktijk' met een aantal workshops. Ruim 100 betrokkenen bij de landbouw in Noord-Nederland waren 11 maart 2022 aanwezig. Thema was de gebiedsgerichte aanpak met voorbeelden in de Friese veenweide, Fochtelooverveen en Westerkwartier natuurinclusief. Er waren workshops over instrumenten (backcasting, gebiedscontactpersonen, kringloopcoöperatie, dubbeldoel grond) binnen de Regio Deal, de gebiedsofferte en brede welvaart als (nieuw) strategisch kader voor de landbouwopgave vanuit de AgroAgenda.

Gerben Stellingwerf wint de Pluim

Groene Pluim

Voor de eerste keer werd ook de Groene Pluim uitgereikt. Een welverdiend compliment aan iemand of een initiatief die zich op gebiedsniveau inzet voor natuurinclusieve landbouw. Zeven mensen waren genomineerd. Hoewel ze allemaal een pluim verdienen en ambassadeurs zijn voor een toekomstbestendige landbouw was de jury unaniem. Gerben Stellingwerf, tot 2021 bestuurslid van Agrarisch Collectief Midden Groningen, won de Groene Pluim.

Themamaand in juni 2022

Vanwege Corona konden de eerste twee jaren van de Regio Deal geen (grote) fysieke bijeenkomsten worden georganiseerd. Omdat dit nu wel weer mogelijk is en om te laten zien wat er in Noord-Nederland allemaal gebeurt op het gebied van natuurinclusieve landbouw, riepen wij de maand juni

uit tot themamaand van de natuurinclusieve landbouw. Er was veel belangstelling voor de activiteiten in Drenthe, Groningen en Fryslân. Een mooie manier om van elkaar te leren, kennis te maken en elkaar te inspireren!

Weidevogelfestival in Workum

Tijdens het eerste Weidevogelfestival in Workum bundelden een groot aantal organisaties de krachten en presenteerden zich in een programma dat in één weekend werd samengebracht. Tijdens dit festival was er voor jong en oud van alles te ontdekken over weidevogels.

Mini-symposium over de toekomst van de landbouw

Friese bestuurders, raads- en statenleden, vertegenwoordigers uit de landbouwsector en andere betrokken organisaties lieten zich op 17 juni bij Boerderijshop Pingjum bijpraten over de ontwikkelingen in Fryslân op het gebied van natuurinclusieve landbouw.

Bezoek aan de pilot Midwolder Bouwtten

Op 16 juni brachten belangstellenden vanuit gemeenten, het Groninger Landschap, agrarisch collectief, kennis- en onderwijsinstellingen, deelnemende boeren en een aantal leden van Provinciale Staten een bezoek aan de Midwolder Bouwtten.

Erfsessie bij melkveehouderij Wieland. In de zwaluwwand in Roden broeden oeverzwaluwen in de maiskuil.

Erfsessie bij melkveehouderij familie Wieland

Op 18 juni stelde boer Johan Wieland zijn erf beschikbaar voor een erfessie over natuurinclusieve landbouw. Twintig geïnteresseerde burgers kregen een kijkje op het melkveebedrijf in Roden. De middag was georganiseerd in het kader van het samenwerkingsprogramma Boer Burger Natuur Drenthe, met aandacht voor o.a. het gebiedsplan Roden-Leekstermeer.

Excursie Achterste diep

Op 15 juni stond er tijdens onze themamaand een excursie naar het pilotproject 'Natuurinclusieve landbouw Achterste Diep' op het programma. Circa 20 vertegenwoordigers vanuit collectieven, LTO, onderwijs en overheid uit Fryslân, Groningen en Drenthe kregen een inkijk in het proces rond deze innovatieve gebiedsaanpak. Prolander gaf een toelichting op het proces. Aansluitend was er een excursie naar het gebied.

Themabijeenkomst natuurinclusieve landbouw in de noordelijke Kleischil

Ruim 30 betrokkenen vanuit de landbouw, onderwijs, LTO, collectieven, dorpsbelang, terreinbeheerders en gemeenten waren 14 juni bij SPNA proefboerderij in Munnekezijl. Hier werden ze bijgepraat over de ontwikkelingen voor een duurzame landbouw in de noordelijke Kleischil.

Statenexcursie 'Duurzaam boeren' provincie Drenthe bij melkveebedrijf Katerberg in Diphooorn

Drentse Statenleden lieten zich 8 juni informeren over [Duurzame Melkveehouderij Drenthe](#), [Boer Burger Natuur Drenthe](#) en de Regio Deal. In Drenthe wordt gewerkt met een integrale aanpak voor een duurzame melkveehouderij, waarbij wordt gestuurd op doelen en vakmanschap bij de boeren blijft. Melkveehouders ontvangen een beloning bij het halen van de doelen.

Bijeenkomsten

In alle acht gebieden zijn het afgelopen jaar diverse bijeenkomsten georganiseerd, zowel digitaal als op locatie. Dit varieert van velddemonstraties van experimenten tot diverse thema- en gebiedsbijeenkomsten zoals een door Prolander georganiseerde bijeenkomst voor de provincie Drenthe rond de Friese grondcoöperatie Rijkdom. Ook waren er thematische bijeenkomsten over korte ketens, groenblauwe dooradering en een verdieping over KPI's.

Communicatie

Resultaten 2021-2022

Website

- Gem. bezoektijd pagina 1,33 minuten (1,17 min vorig jaar).
- Het aantal unieke pagina weergaven is aanzienlijk hoger dan vorig jaar: ruim 9.600 (4.129 in 2020-2021). Mensen weten de site steeds beter te vinden. Naar algemene informatie over de Regio Deal wordt het meest gezocht. Ook de subsidieregelingen scoren goed.

Social media fans

Twitter

- 476 volgers (sinds maart 2020)
- 604 volgers (juli 2022)

LinkedIn

- 161 connecties (sinds juni 2020)
- 184 connecties (juli 2022)

Nieuwsbrief

- Online nieuwsbrief die periodiek verschijnt. In de rapportageperiode zijn vijf nieuwsbrieven verstuurd.
- 264 mensen (sinds april 2020)
- 351 (juli 2022)

Digitale gids natuurinclusieve akkerbouw

Mede dankzij een bijdrage uit de Regio Deal is de digitale gids natuurinclusieve akkerbouw ontwikkeld. Deze is bedoeld voor boeren die aan de slag willen gaan met natuurinclusieve landbouw. Er is al veel kennis over natuurinclusieve landbouw beschikbaar, maar deze kennis is erg versnipperd. Het doel van deze gids is om voor een aantal natuurinclusieve maatregelen de kennis praktisch toegankelijk te maken zodat akkerbouwers gefundeerde keuzes kunnen maken en kunnen leren van de ervaringen van collega's. In de gids die is te vinden op Groen Kennisnet, staan acht praktische maatregelen uitgewerkt. Informatie en uitkomsten vanuit de Regio Deal worden gedeeld via Groen Kennisnet.

Digitale gids natuurinclusieve landbouw

Groene Winkelkar

Begin 2022 is een initiatief gericht op de verbinding en bewustwording tussen boer en consument, "De Groene Winkelkar", gestart. Doel is om het de consumenten makkelijker te maken om bewust te winkelen, online of offline. Daarvoor is het belangrijk dat er meer kennis beschikbaar komt van een product (o.a. door Podcasts en een eigen app). Via een pilot wordt dit nu ontwikkeld en getest in de provincie Groningen.

Kunstwerk project Essentie op de Westeresch feestelijk geopend

Op de Westeresch in Veele in de gemeente Westerwolde vindt een proef met natuurinclusieve landbouw plaats, het project ESsentie. Op 40 akkers worden allerlei oude gewassen verbouwd, zoals boekweit en bonen. Op 9 juli 2021 onthulde toen nog gedeputeerde Henk Staghouwer een kunstwerk met informatie over het project. Met een informatieve wandeling en het kunstwerk kunnen bezoekers op de Westeresch beleven hoe daar wordt gewerkt aan duurzame landbouw met meer biodiversiteit.

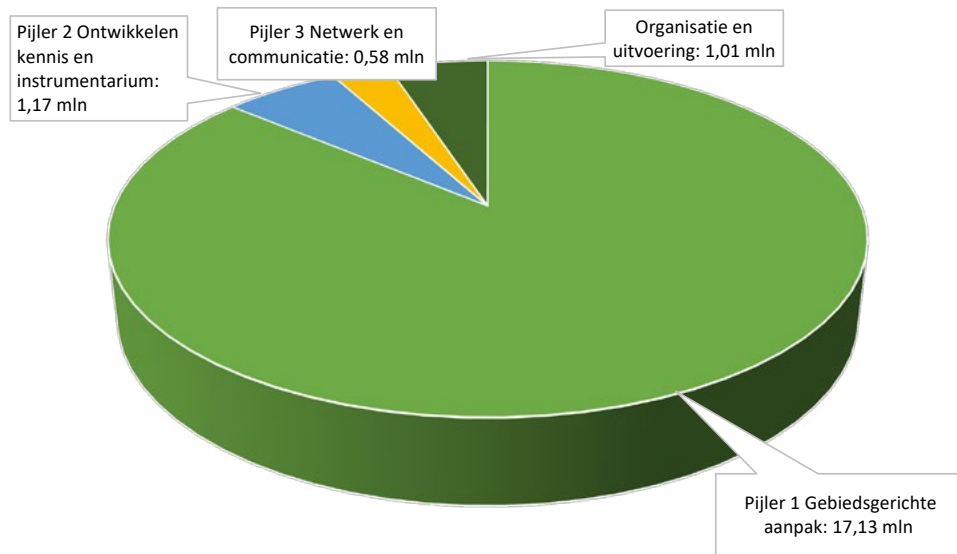

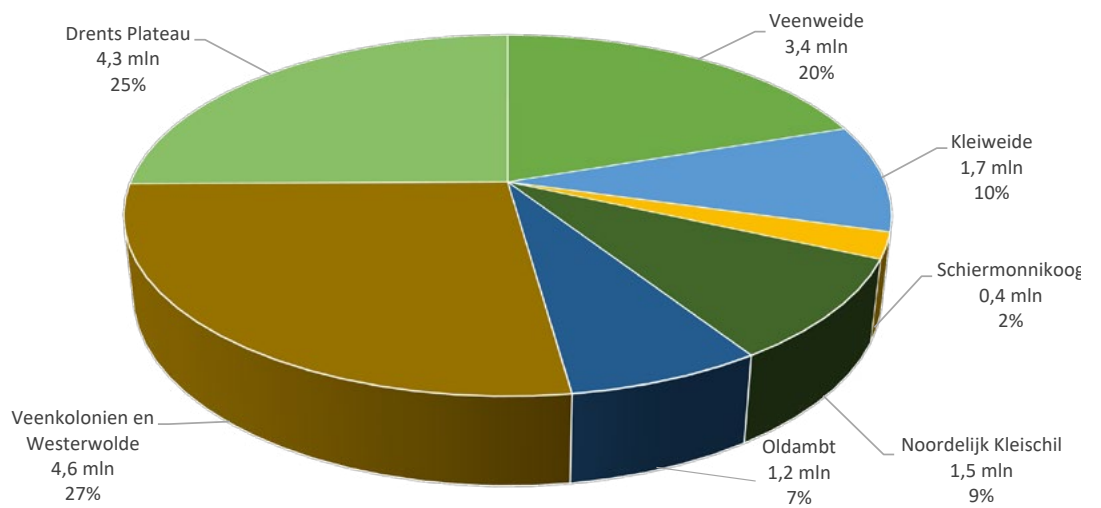
3. Financiën

Voor het uitvoeren van de Regio Deal hebben het Rijk en de drie provincies voor de periode 2019 tot en met 2024 in totaal circa € 20 miljoen beschikbaar gesteld. De drie provincies Drenthe, Fryslân en Groningen dragen gezamenlijk € 10 miljoen bij en het Rijk € 9,89 miljoen.

Waar wordt het budget voor ingezet?

Voor pijler 1, de gebiedsgerichte aanpak, is € 17,13 miljoen begroot. Dit is verdeeld over acht gebieden in Noord-Nederland.

Verdeling van het budget (afgerond) pijler 1 gebiedsgerichte aanpak over de 8 gebieden

Financiële voortgang van de drie pijlers

Financiële voortgang drie pijlers Regio Deal NIL. Van de drie pijlers is het totale budget, de realisatie (betaald) en vastgelegd tot en met 2024 (meerjarige opdrachtverleningen en subsidiebeschikkingen voor uitvoering tot en met 2024) opgenomen.

Voor het uitvoeren van pijler 1 gebiedsgerichte aanpak is tot en met het tweede kwartaal 2022 circa € 10,8 miljoen vastgelegd voor uitvoering van diverse projecten en onderzoeken. Deze projecten en onderzoeken kennen vaak een lange doorlooptijd, waardoor er ook meerjarige subsidies en opdrachten zijn verleend voor uitvoering in 2023 en 2024. Dit is in deze financiële voortgang meegenomen.

Het budget voor pijler 2 ontwikkelen kennis en instrumentarium is bijna volledig geormerkt voor de inzet van het Kennisconsortium bij de uitvoering van deze Deal. Binnen pijler 3 netwerk en communicatie zijn bestedingen gedaan voor o.a. netwerkbijeenkomsten, diverse communicatieuitingen en zijn middelen vastgelegd voor personele inzet.

Tot slot zijn de kosten van programmamanagement voor de gehele periode vastgelegd. De verlenging van de programmaperiode heeft niet geleid tot een verhoging van deze kosten.

Benutten van andere (Europese) financieringsbronnen

Om de ambities van de Regio Deal NIL te realiseren maken we indien nodig en mogelijk ook gebruik van andere financieringsbronnen. Projectideeën worden ontwikkeld binnen de Regio Deal en mede met andere financiering tot uitvoering gebracht. Voor kennisprojecten maken we bijvoorbeeld gebruik van het topsectorenbeleid (zoals bij het project Backcasting). Initiatief rondom verruimen van het bouwplan in de Veenkoloniën financieren we met EU-middelen (PlattelandsOntwikkelingsProgramma, POP3), kringloopcoöperatie Kleischil met EU-middelen (GLB-pilot). Verder hebben zeven demobedrijven in Noord-Nederland een bijdrage gekregen van het Ministerie LNV. De uitvoering op Schiermonnikoog wordt ook voor een belangrijk deel door andere partijen gefinancierd. Het benutten van financiering uit andere subsidieregelingen heeft vaak als bijkomend voordeel dat het aspect staatssteun ondervangen is in een specifieke regeling.

Meer weten?

Kijk voor meer informatie op:

[Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw](#)

Of volg ons op twitter of LinkedIn:

Colofon

Foto's

Binne-Louw Katsma
Groninger Landschap
RUG

provincie Drenthe

Harry Tielman
provincie Fryslân
Marcel van Kammen

provincie Groningen

Alex Wiersma,
Jelte Wiersma

Ontwerp

provincie Fryslân,
Annelies Ruesink

september 2022

Regio Deal
Natuurinclusieve
Landbouw

Rijksoverheid

provincie
groningen

provincie Fryslân
provincie Fryslân

provincie Drenthe

Regio Deal Natuurinclusieve Landbouw is een samenwerking van:

Samen werk maken van een vitaal Platteland in Noord-Nederland